

VOORAZIATISCH-EGYPTISCH GENOOTSCHAP
„EX ORIENTE LUX”

SPREKERSLIJST 2026

Sprekers: 41, van wie 9 nieuwe of terugkerende sprekers (Becking, Van de Beek, Ghaly, Groß, Meijerink-Hogenboom, Van Kruijssen, Stavleu, Tasma, Waal)

Lezingen: 95, waarvan 29 nieuwe

Voor vragen en opmerkingen: Bas ter Haar Romeny, bas.ter.haarromeny@vu.nl

Dr. Ayhan Aksu – Postdoc Faculteit Religie, Cultuur en Maatschappij, Rijksuniversiteit Groningen

1. Tussen Jeruzalem en Petra: Joden en Arabieren in de Grieks-Romeinse periode **2025**

De Nabateeërs waren een vroeg Arabisch volk dat vooral bekend is geworden vanwege Petra, de beroemde in rotsen uitgehouwen stad in het huidige Jordanië. In de oudheid leefden Nabateeërs en Joden naast elkaar in de Levant, maar over de contacten tussen deze groepen was lange tijd slechts weinig bekend. De ontdekking van de Dode Zee-rollen kan ons hierbij helpen. In de twintigste eeuw zijn in de grotten van Nahal Hever verschillende papyri gevonden die behoren tot het archief van Babatha, een Joodse vrouw die in de vroege tweede eeuw na Christus rond de Dode Zee leefde. Dit archief bevat verschillende fascinerende documenten die laten zien hoe Joodse en Nabatiese individuen en gemeenschappen nauwe banden konden onderhouden.

Dr. Gert Baetens – Postdoctoraal onderzoeker KU Leuven

1. Over lijken: balsemers in Ptolemaïsch Egypte **2022**

De funeraire cultuur van de Oude Egyptenaren spreekt al eeuwenlang tot de verbeelding. De praktische kant van de Egyptische begrafenisindustrie is uitzonderlijk goed gedocumenteerd voor de Late en Grieks-Romeinse Tijd, dankzij honderden Griekse en Demotische papyri, naast andere bronnen. In deze lezing nemen we het reilen en zeilen van balsemers in Ptolemaïsch Egypte (305–30 v.C.) onder de loep: een bijzonder volkje!

2. Wat de pot schaft: pap in Grieks-Romeins Egypte **2024**

Want wat schafte die pot precies? Zoals in veel andere regio's in het antieke Middellandse Zeegebied leefde de bevolking van Grieks-Romeinse Egypte voor een groot deel van graan, in eerste instantie in de vorm van brood. Deze lezing gaat over het kleine broertje van brood: graanpap. Dit gerecht verschijnt regelmatig in de Griekse papyri, maar ook – en dat is vaak over het hoofd

gezien – in de Egyptische bronnen, die ons van alles leren over de bereiding en consumptie van deze lekkernij. Deze kleine voedselhistorie neemt ons mee langs verschillende plaatsen in Grieks-Romeins Egypte, met omwegen langs de Koptische monniken, Deir el-Medina, helemaal tot in het Oude Rijk. Lezing van 60 minuten.

Prof. dr. Bob Becking – Emeritus-hoogleraar Bijbel, Religie en Identiteit, Universiteit Utrecht

1. De wording van het Bijbel boek Amos

2026

Het boek van de profeet Amos staat bekend om zijn kritiek op de godsdienstigheid in het Oude Israël en op de toenmalige sociale misstanden. In deze lezing komt de vraag naar voren hoe dit Bijbelboek is ontstaan. Amos leefde in de tweede helft van de achtste eeuw BCE. In die tijd waren er twee verschillende bedreigingen voor het bestaan van het Noordelijke Rijk Israël. Op een periode van militaire dreiging van en veroveringen door het Nieuw Assyrische Rijk (Tiglath-Pileser III; Sargon II) volgde een periode vol catastrofes: stijgende temperaturen; droogte; aardbevingen etc. Ik wil laten zien hoe in twee opeenvolgende redacties het Boek Amos reageerde op deze bedreigingen. Met PowerPointpresentatie.

2. De wonderlijke geschiedenis van het alfabet

2026

Iedereen die heeft leren lezen en schrijven, is bekend met het alfabet. Het ontstaan van een schriftsysteem waarbij alle klanken van de menselijke stem in minder dan 30 tekens kunnen worden weergegeven is een cultuur-historische prestatie te vergelijken met de uitvinding van het wiel. Waar en door wie is het alfabet uitgevonden? Semitisch sprekende arbeiders in Egyptische mijnen op het Sinaï-schiereiland hebben een dertigtal alfabetische teksten achtergelaten. De oudste daarvan zijn te dateren kort na 1900 BCE. Vaak is gedacht dat zij de eersten waren die een alfabet hanteerden. De vondst van een tweetal vergelijkbare alfabetische inscripties in Wadi el-Hol in Egypte uit dezelfde periode heeft vraagtekens bij deze veronderstelling gezet. Is het alfabet ontstaan rond 1900 BCE in de Sinaï of in het Nijldal? Of nog eerder? Ook wil ik laten zien langs welke weg dit oudste alfabet de stammoeder is van ons huidige lettersysteem. Met PowerPointpresentatie.

Nicky van de Beek MA – Egyptoloog en promovenda aan de Johannes Gutenberg Universiteit, Mainz

1. In de schaduw van de sycomoor: Bloeiende natuur in de Egyptische kunst

2026

De Oudegyptische graven zijn rijk gedecoreerd met levende natuur: van moerasscènes en woestijnjacht tot landbouw en boomgaarden. In de Thebaanse graven van het Nieuwe Rijk culmineert dit tot weelderige siertuinen en tempeltuinen, en wordt het graf zelf een groene oase. Boomgodinnen bieden verkoeling vanuit het loof, bloemenkransen versieren de wanden en de grafkisten, en een heuse graftuin is archeologisch teruggevonden. Wat zegt deze plantenrijkdom over de Oudegyptische biodiversiteit en het klimaat in Nieuwerijks Thebe?

2. Vrouwen van Deir el-Medina

2026

Door een archeologisch toeval hebben we ontzettend veel documentaire informatie uit het kunstenaarsdorp Deir el-Medina tijdens het Nieuwe Rijk (ca. 1550-1080 v.Chr.). Zo kunnen we de Egyptische maatschappij in het klein bestuderen, van burenrudies tot het werk aan de tombes in het Dal der Koningen. Interessant is daarbij de zelfstandige rol van vrouwen, die konden trouwen, scheiden, bezit erven en handel drijven. In deze lezing nemen we deze Thebaanse samenleving onder de loep, en bekijken we haar huizen en graven, titels en werkzaamheden, en lief en leed.

Ben van den Bercken MA – Medewerker Bijzondere collecties Universiteit van Amsterdam

1. Friedrich Wilhelm von Bissing en zijn verzameling Egyptische oudheden

2025

De archeologische collectie Egypte en Soedan van het Allard Pierson omvat een groot aantal objecten afkomstig van de Egyptoloog-verzamelaar Friedrich Wilhelm von Bissing (1873-1956). Tussen 2019 en 2023 deed het Allard Pierson samen met partners onderzoek naar von Bissing, zijn collectie, en zijn netwerk. Het resultaat is een bundel met bijdragen van auteurs over deze aspecten en een gedeeltelijke reconstructie van de collectie in zijn waarschijnlijk grootste omvang (ten tijde van zijn verblijf in het Museum Carnegielaan 12 in Den Haag tussen 1922 en 1926). In deze lezing komt niet alleen von Bissing's biografie in vogelvlucht voorbij, maar kijken we ook naar de collectie en de rol die von Bissing speelde in het verwerven en distribueren van archeologische voorwerpen eind 19de en begin 20ste eeuw.

2. Dierenmummies. Van onderzoek tot *outreach*

2025

Tussen 2021 en 2024 onderzocht een multidisciplinair team de dertien dierenmummies in de archeologische collectie Egypte en Soedan van het Allard Pierson. Aanleiding waren vragen over de in 2018 verworven krokodilmummie, meer specifiek om welke krokodilsoort het bij deze mummie gaat. De dierenmummies zijn vervolgens gescand in het Amsterdam UMC en de data bestudeerd door specialisten. De dierenmummies speelden een rol in een tijdelijke tentoonstelling en andere vormen van *outreach* in het Allard Pierson. Met het verschijnen van de publicatie van de bevindingen is het project in 2025 afgerond. In deze lezing komt het project uitgebreider aan bod en worden een aantal van de resultaten besproken evenals toekomstig onderzoek.

Eva Cornelisse MA – Historicus en Egyptoloog

1. Europese activiteiten in Sheikh Abd el-Qurna aan het begin van de 19e eeuw

2022

Het gebied rond het dorp Sheikh Abd el-Qurna, gelegen op de westelijke oever van de Nijl in Luxor, was zo'n 200 jaar geleden het toneel van activiteiten die wij ons nu niet meer zouden kunnen voorstellen. Na de veldtocht van Napoleon was in Europa de interesse in het oude Egypte sterk toegenomen, met name door de publicatie van de 'Descriptions de l'Égypte'. De machts-overname door pasha Mohammed Ali leidde tot een situatie van relatieve rust in het land, waardoor een groeiende stroom Europeanen de weg vond naar Egypte. Kunstenaars en reizigers, verzamelaars en handelaars, velen kwamen terecht in Qurna, waar nog veel te ontdekken viel. Het

was een tijd van ongekende mogelijkheden. Er waren nog geen regels of beperkingen en Egyptische oudheden werden in groten getale naar Europa verscheept. Wie waren deze mensen, dikwijls markante persoonlijkheden – met bijbehorende anekdotes – en hoe gingen zij te werk? Van graven als verblijfplaats tot mummiekisten als brandhout, deze lezing geeft een boeiend inkijkje in hoe het eraan toe ging in het Qurna in de tijd van de pioniers van de Egyptologie. Met Power-Point.

Audrey Crabbé – Promovenda zoöarcheologie, Rijksuniversiteit Groningen

1. De dierenfigurines van Deir el-Medina

2024

Al sinds het ontstaan van de site in de 16de eeuw V.C. tot vandaag de dag zijn dieren altijd aanwezig geweest op de archeologische site van Deir el-Medina. Het meeste van de informatie over dieren uit het Nieuwe Rijkse dorp komt uit talrijke teksten en iconografische representaties in de mooi versierde tombes en figuratieve ostraca. Tijdens het inventariseringsproject van het Frans Instituut voor Archeologie van het Nabije Oosten (IFAO) is er een nieuwe rijke bron aan dierenvoorstellingen ontdekt, namelijk dierenfigurines. Deze dierenfigurines werden tussen 1922 en 1951 gevonden tijdens de Franse opgravingen onder leiding van Bernard Bruyère en werden na de ontdekking bewaard in verschillende magazijnen op de site zelf, in het Carter-Magazijn in Luxor of in verschillende internationale musea.

Sinds 2020 worden de figurines die zich in de Deir el-Medina-magazijnen en het Carter-Magazijn bevinden systematisch geïnventariseerd en bestudeerd. Tot nu toe zijn er ongeveer 1500 dierenfigurines herontdekt, waarmee het een van de grootste collecties van dierenfigurines uit het oude Egypte vormt. De figurines zijn grotendeels uit gebakken klei gemaakt, maar kalkstenen en houten figurines komen in mindere mate ook voor. Ze stellen ook een grote variatie aan diersoorten voor, zoals slangen, apen, runderen, ovicapriden, paarden, honden, katten, vogels en vissen. De meerderheid van de figurines zijn fragmentarisch, stellen verschillende kwaliteiten van uitvoering voor en hebben in het algemeen geen precieze archeologische context. Dit maakt de interpretatie van hun exacte functie nogal wat gecompliceerd. Echter, door middel van vergelijkingen met contemporaine sites waar ook dierenfigurines gevonden zijn, is het mogelijk om de functie van de figurines te reconstrueren.

De spreker zal tijdens deze lezing wat meer vertellen over haar lopende onderzoek op de dierenfigurines van Deir el-Medina. Na een inleiding over de site van Deir el-Medina en het belang van dieren in het arbeidersdorp, zal ze verder ingaan op de huidige stand van zaken van haar onderzoek. Voornamelijk zal er aandacht worden besteed aan de verschillende soorten figurines, de talrijke gerepresenteerde diersoorten, de diverse materialen en de functies die deze dierenfigurines hadden.

2. Landbouwintensivering en het beheren van werkrunderen in de vroege samenlevingen van Anatolië (het moderne Turkije) in de Brons- en IJzertijd

2026

Runderen speelden een centrale rol op economisch, politiek, ritueel en sociaal vlak in de vroege stadstaten en koninkrijken van Zuidwest-Azië. Dit onderzoek integreert geschreven bronnen, iconografische representaties en zoöarcheologische data met recent paleopathologisch en stabiele isotopenonderzoek om het gebruik van werkrunderen en de intensivering van landbouwpraktijken in het Turkije van de Brons- en IJzertijd te reconstrueren. Als reactie op deze zware arbeid ontwikkelden werkrunderen, vooral op de onderste ledematen, verschillende soorten van

pathologieën. De frequentie en hevigheid van deze pathologieën correleren sterk met de intensiteit van de arbeid (lange uren, zware ladingen, etc.), de leeftijdsprofielen van de kuddes en de lichaamsgrootte van de dieren.

De analyse van bijna duizend botten uit verschillende archeologische sites uit centraal en west-Anatolië heeft aangetoond dat periodes van politieke en economische expansie, zoals het ontstaan van het Hettitische Rijk, gepaard gingen met een toename van grote, volwassen runderen met tractiegerelateerde pathologieën. Aanvullend isotopenonderzoek wijst op gerichte voedingsstrategieën voor werkrunderen, bestaande uit een combinatie van graangewassen en wilde grassen om hun verhoogde metabolische behoeften te voorzien. Deze studie toont aan dat de inzet en verzorging van werkrunderen nauw verweven waren met bredere sociaal-economische en politieke ontwikkelingen, en levert daarmee nieuwe inzichten in de rol van het gebruik van werkdieren binnen de vorming en instandhouding van vroege complexe samenlevingen in Zuidwest-Azië.

Dr. Jaap van Dijk – Voormalig Universitair Docent Egyptologie Rijksuniversiteit Groningen

1. Hauron: een Kanaänitische god en zijn verering in Egypte 2021*

In Egypte werden met name in het Nieuwe Rijk verscheidene goden en godinnen vereerd die waren 'geïmporteerd' uit het Nabije Oosten, vooral uit het aan Egypte grenzende gebied langs de oostkust van de Middellandse Zee. Behalve voor goden als Baäl en Resjef en godinnen als Anat en Astarte gold dat ook voor de minder bekende god Hauron (of Horon), die in Egypte werd verbonden met Horus en via hem merkwaardig genoeg met de Grote Sfinx bij de piramiden van Giza. In de lezing passeren zowel de Voor-Aziatische als de Egyptische bronnen de revue om een beeld te schetsen van de plaats van deze godheid in de religies van zijn land van herkomst en van Egypte. Met PowerPoint.

2. Een leger leeuwinnen: De beelden van de Egyptische godin Sachmet in de tempel van Moet in Karnak 2026

De tempel van de Egyptische godin Moet is vooral bekend geworden vanwege de vele beelden van de (aan Moet verwante) godin Sachmet die in de tempel stonden (en deels nog steeds staan) opgesteld. Hoewel deze diorieten beelden al sinds de 19^e eeuw vele reizigers gefascineerd hebben is er merkwaardig genoeg nooit een monografie of zelfs maar een catalogus van verschenen. In het kader van de opgravingen van het Brooklyn Museum, NY, waaraan de spreker deelneemt, hebben wij nu die lacune getracht te vullen met een studie van de geschiedenis, kunstgeschiedenis en epigrafie van deze bijna 300 beelden, die de godin afbeelden in de gedaante van een vrouw met leeuwinnenkop. De beelden zijn gemaakt in opdracht van farao Amenhotep III (14e eeuw v. Chr.) en onderscheiden zich met name van elkaar doordat ieder beeld een andere bijnaam aan de godin geeft die samenhangt met de Egyptische kalender die de tempelcultus reguleert. Oorspronkelijk waren er vermoedelijk in ieder geval één zittend en één staand beeld van de godin voor iedere dag van het jaar. Enkele cruciale vragen omtrent deze beelden, zoals de vraag of zij oorspronkelijk voor de tempel van Moet zijn gemaakt of daar later vanuit een andere locatie naartoe zijn gebracht zijn nog steeds niet met zekerheid te beantwoorden. Met PowerPoint.

De godsdienst van de Oude Egyptenaren, 3 hoorcolleges

Onderstaande drie delen kunnen zonder veel bezwaar afzonderlijk worden geprogrammeerd. Het is ook mogelijk om bijvoorbeeld samen met een andere afdeling de hele serie af te nemen; in dat geval ligt het voor de hand de lezingen online of hybride aan te bieden.

3. Deel 1: Godenwereld, mythen en scheppingsvoorstellingen

2026

Na een inleiding over de oud-Egyptische cultuur met zijn farao's, hiërogliefen, tempels en graf-tombes zullen we in het kort de godsdienst van de Egyptenaren onder de loep nemen. We zullen de belangrijkste kerngedachten ervan bespreken en de uitwerking die die hadden op de praktische beleving van de religie. Daarbij zullen de goden, hun namen en de wijze waarop zij werden afgebeeld, hun onderlinge verhoudingen, de mythologie, en met name de scheppingsmythen de revue passeren.

4. Deel 2: De Egyptische tempel

2026

De tempel speelt in de Egyptische cultuur en in de staatsreligie een belangrijke rol. Hoe functioneerde de tempel in de praktijk en hoe wordt dat weerspiegeld in de architectuur ervan? De dagelijkse en de periodieke tempelrituelen en de plaats van de priesters daarin, maar ook de alles overheersende rol die de koning (de farao) daarin als hogepriester speelde; daarnaast wordt natuurlijk ook aandacht geschonken aan de godsdienst van de 'gewone' mensen.

5. Deel 3: Dodencultus en hiernamaalsvoorstellingen

2026

Ons beeld van de cultuur van het Oude Egypte wordt voor een groot deel bepaald door de vele fraaie en kostbare voorwerpen die de Egyptenaren in hun vaak al even dure en prachtige graven meenamen. Dat komt ten dele doordat van huizen, dorpen en steden in het Nijldal helaas bedroevend weinig over is, terwijl de graven in het droge milieu van de woestijn vaak juist wel goed bewaard zijn gebleven. Al krijgen we daardoor dus ongetwijfeld een vertekend beeld, toch kan niet worden ontkend dat welgestelde Egyptenaren een groot deel van hun inkomen besteedden aan hun graf, het huis voor de eeuwigheid waarin hun gemummificeerde lichaam zou komen te rusten. Maar waarom mummificeerden de Egyptenaren eigenlijk hun doden? En wat kwam er bij een Egyptische uitvaart zoal kijken? En hoe stond het met de tallozen die zich een kostbare mummificatie en begrafenis niet konden veroorloven?

Stefan Dingemans – Historicus, gespecialiseerd in Romeinse geschiedenis, Joodse geschiedenis en klassieke archeologie

1. Diaspora sine fine

2024

In de eerste zes eeuwen van onze huidige jaartelling heeft de Joodse gemeenschap in het Romeinse Rijk in het Middellandse Zeegebied zich enorm uitgebreid. Een van de manieren hoe we dit te weten zijn gekomen, is door de migratie naar Noord-Europa waar zich in de Middeleeuwen grote Diasporagemeenschappen bevonden. De andere manier waarop we deze verspreiding kunnen zien is door middel van wat deze gemeenschappen hebben achter gelaten. Aan de hand van al deze archeologische, epigrafische, en papyrologische bewijsstukken krijgen we niet alleen een beeld van hoe deze Diaspora eruit heeft gezien, maar ook hoe de verschillende gemeenschappen in elkaar zaten. In deze lezing staat dit corpus aan antiek Joods bewijsmateriaal centraal om zo culturele kenmerken, migratiepatronen en de impact van klimaatverandering te belichten tijdens deze 600-jarige periode.

2. Munten uit Judaea en Rome

2024

In de periode tussen 66 en 136 van de gewone jaartelling zijn er twee grote opstanden geweest in Romeinse provincie *Judaea* tussen de Joden en de Romeinen: tussen 66 en 73 woedde de Eerste Joodse Opstand, en tussen 132 en 136 de Tweede Joodse Opstand. Op het eerste gezicht lijken deze twee conflicten erg op elkaar: in beide gevallen stonden de Joden en de Romeinen tegen over elkaar, werd Jeruzalem ingenomen en deels vernietigd, werd getracht om een onafhankelijke Joodse staat te creëren, en in beide opstanden werden door beide partijen propagandamiddelen ingezet om hun eigen boodschap te verheerlijken. Het vehikel om de boodschap te verspreiden waren munten, en uitgerekend deze bronzen en zilveren munten droegen enorm bij aan hoe er tegen de politieke verhoudingen van die tijd werd aangekeken. Aan de hand van de munten die tijdens die periode werden geslagen wil ik laten zien wat de verschillen waren tussen de twee opstanden, en hoe deze munten bijdroegen aan het propaganda-apparaat van de Joden en de Romeinen.

Dr. Rob van Gent – Astronoom en wetenschapshistoricus

1. Astrale voortekenen en hun rol in de antieke en moderne sterrenkunde

2025

Oude teksten uit het Nabije Oosten en ook uit de centrale en oostelijke delen van het Middellandse Zeegebied maken regelmatig melding van bijzondere hemelverschijnselen zoals kometen, zons- en maansverduisteringen, opvallende planeetsamenstanden, noorderlicht en andere hemelverschijnselen.

Hoe werden deze hemelverschijnselen vroeger geïnterpreteerd, wat zegt het over hun wereldbeeld en kennis van de sterrenkunde en hoe kunnen zij ook voor de moderne sterrenkunde van nut zijn?

2. De antieke sterrenkunde en haar rol in de Islam

2025

Het gouden tijdperk van de Arabisch-Islamitische sterrenkunde duurde van de 8ste tot de 18de eeuw. Deels uit godsdienstige motieven en deels vanuit puur astrologische, filosofische en wetenschappelijke belangstelling werden ook in de tot Islam bekeerde gebieden de bewegingen van hemellichamen nauwkeurig bestudeerd en beschreven.

Veel inzichten uit de traditionele Islamitische sterrenkunde zijn vandaag nog steeds relevant en worden onder meer toegepast in de regeling van de islamitische kalender (zoals de bepaling van het begin en het einde van de Ramadan), de berekening van de vijf verplichte gebedsperiodes en de bepaling van de gebedsrichting (kibla) naar Mekka.

Omar Ghaly, MA – Egyptoloog

1. Glans van zestien tongen: Athanasius Kircher en de sleutel tot de hiërogliefen van Egypte

2026

In het Rome van de 17e eeuw was Athanasius Kircher een van de onbetwiste intellectuele supersterren. Niet alleen was hij een vermaard wiskundige, geoloog, sinoloog, theoloog en geneeskundige, hij had ook het geheim van de hiërogliefen ontdekt. Althans, dat dacht hij zelf. Met behulp

van bronnen in Oosterse talen schreef hij boeken vol over de Neoplatoonse wijsheden die hij wist te onttrekken aan de vele Egyptische teksten in Rome.

In deze lezing ontdekken wij de wonderlijke wereld van Kircher en de Egyptologie van de renaissance en barok. Als case-study zullen we zijn boek *Obeliscus Pamphilius* nader bestuderen met een bijzondere aandacht voor de Arabischtalige bronnen die hij gebruikt. Specifieker nemen we de auteur Abenephius onder de loep – een van de meest enigmatische namen in Kirchers eclectische bibliografie.

Dr. Melanie Groß – Docent Assyriologie, Vrije Universiteit Amsterdam

1. In het hart van een rijk – de Assyrische koning en zijn koninklijk hof

2026

In deze lezing wordt een beeld geschetst van het Nieuw-Assyrische koninklijk hof, zoals dat uit de beschikbare spijkerschriftbronnen naar voren komt. Het gaat in op zowel de taken als de levens- en arbeidsomstandigheden van het personeel van het koninklijk huishouden. Welke soorten ambtenaren, vakmensen en andere medewerkers waren actief binnen of namens het koninklijk huishouden? Wat waren hun taken, en wat was hun positie binnen het koninklijk huishouden en ten opzichte van de koning en zijn familie? Welke afdelingen waren er, en wie waren de leidinggevendenden? Wat was de rol van het lager geplaatste personeel binnen dit systeem? De presentatie gaat ook in op de sociale en culturele achtergrond van het personeel, voor zover deze aan hand van de bronnen gereconstrueerd kan worden. Omdat het persoonlijk huishouden van de koning tegelijkertijd ook het administratief en politiek centrum van het rijk was, zal deze lezing niet alleen een idee geven van de directe omgeving van de koning en zijn familie, maar ook van het regeringsapparaat van het rijk als geheel.

2. De realiteit van de vijand – het Nieuw-Assyrische beleid ten aanzien van buitenlandse elites

2026

In deze lezing zullen wij ingaan op de strategieën van het Nieuw-Assyrische Rijk in de omgang met de huizen van heersende families die tijdens de territoriale expansie en veroveringen waren verslagen. De liquidatie of op zijn minst verzwakking van buitenlandse dynastieën stond hierbij centraal. Deze werd vooral bereikt door de moord op sleutelfiguren of hun deportatie, die wellicht gepaard ging met het vasthouden van politieke gijzelaars aan het Assyrische hof. Op basis van een uitgebreide verzameling van rapporten in koninklijke inscripties zullen wij het lot bespreken van verslagen koningen en hun huishoudens, en van andere heersers, zoals die van de Arabische stammen. Hierbij zal ook ingegaan worden op het propagandistische karakter van de inscripties en hun formuletaal en of wij ook iets kunnen toevoegen vanuit het perspectief van deze tegenstanders van Assyrië zelf.

Dr. Ruwan van der Iest – Docent Koinè en Nieuwtestamentisch Grieks, Rijksuniversiteit Groningen

1. Over de identiteit van de Judese gemeenschap op het eiland Elephantine

2023

Sinds de ontdekking van een verzameling Aramese papyri en ostraca op het eiland Elephantine, hebben archeologen, Bijbelwetenschappers en oudhistorici zich met veel interesse

beziggehouden met het bestuderen van de identiteit van de leden van de gemeenschap die deze documenten heeft geproduceerd. Niet geheel onverwacht, want de Aramese teksten van Elephantine leken voor het eerst een kijkje in het leven van wat lang bekend stond als een 'Joodse' gemeenschap te geven. Een gemeenschap, gesticht ten tijde van de Perzische periode. Waar wetenschappers het Jodendom voorheen vanuit het oogpunt van de Hebreeuwse Bijbel bestudeerden, bood het materiaal van Elephantine, wat grotendeels bestaat uit contracten en administratieve documenten, een interessant alternatief. Het bleek echter snel dat de identificatie van deze gemeenschap als 'Joods' niet zo gemakkelijk was als men eerder had gedacht. Niet alleen werden de leden van de gemeenschap aangeduid als 'Judeeër', maar ook als 'Arameeër'. Verder waren de diensten in de tempel niet enkel toegewijd aan YHWH, maar werden er ook andere, Aramese en Egyptische, goden aanbeden.

Tijdens deze lezing gaan wij ons verdiepen in de identiteit van de gemeenschap en de manier waarop wij de identiteit van historische gemeenschappen, aan de hand van beschikbaar bronnenmateriaal, kunnen en willen reconstrueren. Wij zullen hierbij ingaan op de informatie die onze bronnen verschaffen en de aard van de bronnen zelf. Wat voor documenten zijn de Aramese papyri en met welk doel zijn deze documenten opgesteld? Hoe kunnen wij op basis van deze vragen, gericht onderzoek doen naar de identiteit van de Judese gemeenschap?

2. De bruidsschat van Penelope in het perspectief van het Oude Nabije Oosten en de Griekse wereld **2024**

Tijdens deze lezing gaan wij ons verdiepen in de bruidsschat van Penelope. In de Odyssee van Homerus, wordt op twee plekken een bruidsschat genoemd, voorwerpen die Penelope mee mag nemen in haar huwelijk. Het is opvallend dat de verwoording van deze passages overeenkomt met de verwoording van huwelijkswetten, zoals wij deze tegenkomen in rechtsdocumenten uit het Oude Nabije Oosten. Kan het zijn dat de Griekse huwelijkswetten zijn beïnvloed door de wetten van het Oude Nabije Oosten? Wij gaan dit onderzoeken door de beschrijvingen van huwelijken en huwelijkswetten in de werken van Homerus te vergelijken met huwelijksdocumenten uit het Oude Nabije Oosten. Vervolgens leggen wij onze bevindingen naast huwelijksdocumenten uit het Oude Griekenland. Lijken de beschrijvingen van Homerus meer op de beschrijvingen uit het Oude Nabije Oosten of op de Griekse huwelijksdocumenten? Vervolgens gaan we in discussie over de mogelijkheid of het Oude Nabije Oosten de Oud Griekse huwelijkswetten heeft kunnen beïnvloeden via de werken van Homerus.

3. Homerus en het Oude Nabije Oosten **2024**

Sinds de oudheid gelden de werken van Homerus al als standaard voor de Griekse taal en cultuur. Kinderen op Griekse scholen moesten deze teksten lezen, om zich zo de Griekse taal eigen te maken en te leren wat het betekende om Griek te zijn. In de afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar de invloed vanuit het Oude Nabije Oosten op de werken van Homerus. Tijdens deze lezing gaan we ons verdiepen in een aantal verhalen die terug te vinden zijn in de werken van Homerus, die mogelijk hun oorsprong vinden in het Oude Nabije Oosten. Allereerst maken wij een analyse van de overeenkomsten en verschillen tussen de verhalen uit het Nabije Oosten en de versie die wij terugvinden in de werken van Homerus. Vervolgens staat de vraag centraal waarom Homerus de mogelijk aanwezige wijzigingen heeft aangebracht. Was dit bewust of onbewust? Tenslotte gaan we bespreken hoe deze mogelijke wijzigingen iets zeggen over de Griekse cultuur uit de tijd van Homerus en de waarden die in deze cultuur centraal stonden.

4. Huwelijk en huwelijksmetaforen in het Nieuwe Testament: voortzetting van Judese idealen, of innovatie? 2024

Huwelijksmetaforen spelen een belangrijke rol in de Bijbel, zowel in het Nieuwe als het Oude Testament. Tijdens deze lezing gaan wij onderzoeken, of de huwelijksmetaforen die wij tegenkomen in het Nieuwe Testament een voortzetting zijn van Oosterse idealen, of mogelijk een innovatie zijn van de (vroeg) christelijke schrijvers. Er is veel aandacht voor de manier waarop het christendom zich al sinds haar vroegste begin wil onderscheiden van haar joodse wortels. Mogelijk kan een onderzoek naar huwelijksmetaforen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Zeker omdat het huwelijk een belangrijk onderdeel van de joodse, maar ook christelijke identiteit blijkt te zijn.

5. Genesis 22 in Joodse, Grieks-Byzantijnse en Syrische poëzie 2024

Het verhaal van Genesis 22 is een verhaal dat vele vragen oproept. Het begint al bij het begin: waarom wil God Abraham testen? Verder blijven ook andere belangrijke vragen onbeantwoord. Waarom is Abraham zo gewillig om zijn zoon te offeren? Waarom protesteert Isaak niet, op het moment dat het hem duidelijk wordt dat *hij* het offerlam is? Wij zijn niet de eersten die deze vragen stellen. Al in de vroege oudheid en daarna, hebben schrijvers deze vragen willen beantwoorden. Tijdens deze lezing zullen wij ons verdiepen in de antwoorden op deze vragen, aan de hand van een drietal gedichten uit verschillende culturen. Allereerst zullen wij kijken naar een Joodse piyyut, vervolgens naar een Grieks-Byzantijns gedicht en tenslotte naar een gedicht dat is geschreven in de Syrische taal. We zullen zien dat alle drie gedichten ingaan op verschillende aspecten van het verhaal. Abraham als rechtvaardige aartsvader, Isaak als proto-Jezus en de gevoelens van Sarah.

Dr. Karel C. Innemée – gastonderzoeker Universiteit van Warschau

1. Blauw: het Boze Oog en wat ertegen te doen 2025

Het geloof in het Boze Oog is wijd verbreid in het Midden Oosten en het Middellandse Zeegebied en onder zowel christenen als moslims is het gebruik van amuletten daartegen populair. De kleur blauw speelt daarbij een grote rol: blauw is in veel culturen, ook traditioneel in Israël, een apotropaeïsche kleur. Hier gaat een lange geschiedenis aan vooraf. Blauw-groene faience amuletten van het oog van Horus (Wedjat) zijn in Egypte duizenden jaren lang uitermate populair geweest als bescherming tegen kwaad. Voeg daarbij de kleur van pauwenveren en de ‘ogen’ die daarop voorkomen en er ontstaat een complex verhaal waarin de kracht van (blauwe) ogen, amuletten en de pauw en zijn veren doorheen diverse culturen en religies, met name in het volksgeloof, een rol spelen. In deze lezing wordt een doorsnede gegeven van de kwaad-afweerende rol van blauw en (pauwen)ogen in een aantal culturen van het Midden-Oosten en het Nijldal.

2. Dress to Impress: de kleding van koninklijke en kerkelijke autoriteiten in Nubië 2025

Kleding is een vorm van non-verbale communicatie. Door wat we dragen laten we als individu zien wie we zijn, maar de autoriteiten in de samenleving tonen door middel van kleding ook hoe een hiërarchie in elkaar zit: uniformen kan men ‘lezen’ en laten zien wat een gezagsdrager mag en wat niet en namens wie. Na de bekering tot het christendom van de Nubische koninkrijken (6^e eeuw) werd hier ceremoniële kleding voor het koninklijk hof en de clerus geïntroduceerd die sterk geïnspireerd was op de Byzantijnse kleding. Ook deze kleding is een afspiegeling van de

machtsverhoudingen in de maatschappij en laat zien hoe Kerk en staat in christelijk Nubië zich tot elkaar verhielden. De lezing is een samenvatting van de onderzoeksresultaten van een project aan de Universiteit van Warschau.

3. Deir al-Surian, ontmoetingsplaats van Kopten en Syriërs

2025

Het klooster van de Syriërs (Deir al-Surian) in de Egyptische Wadi al-Natrun is één van de oudste kloosters met een ononderbroken bewoningsgeschiedenis. Tussen de 9e en de 16e eeuw werd het klooster bewoond door een gemengde Koptisch-Syrische gemeenschap en die cohabitatie heeft opmerkelijke resultaten opgeleverd: een bibliotheek met één van de grootste collecties Syrische manuscripten en een kerkgebouw met wandschilderingen die qua iconografie en stijl uniek te noemen zijn. In deze lezing wordt de culturele wisselwerking die in dit klooster plaatsvond uiteengezet aan de hand van een virtuele rondgang door de kloosterkerk van de Heilige Maagd.

Prof. dr. Matthijs J. de Jong – v.a. 1 sept. 2026: Hoogleraar Oude Testament aan de Protestantse Theologische Universiteit Utrecht

1. De zevende dag als bekroning van de schepping

2023

Het bijbelse scheppingsverhaal van Genesis heeft een unieke boodschap in de wereld van de oud-oosterse scheppingstradities. Het verhaal zet de zevende dag op een voetstuk als bekroning van de schepping en als fundament van orde. De zevende dag neemt zo de plaats van het koningschap. En 'de week' ging het ritme van het leven bepalen. In deze paradigmawisseling krijgt het volk Israël de rol van de koning toebedeeld als de hoeder van Gods orde op aarde. De christelijke uitleg veranderde het verhaal, door alle nadruk te leggen op de zesdaagse schepping en de zevende dag terzijde te schuiven. Die uitleg werkt door tot op de dag van vandaag. Het is tijd om terug te keren naar de eigen, historische betekenis van dit fenomenale verhaal.

Dr. Judith Jurjens – Egyptoloog en classica

1. Schooloefeningen uit het Oude Egypte

2024

Het beroep van schrijver stond in hoog aanzien in het Oude Egypte. Maar om schrijver te kunnen worden, moest je natuurlijk eerst leren lezen en schrijven. Hoe ging dat in zijn werk in het oude Egypte? Hoe zagen scholen eruit? Welke methodes paste de leraar toe om de kinderen te onderwijzen en te motiveren hun werk te doen? Deze en andere vragen zullen aan bod komen in de lezing. Centraal staat het werk van de schoolkinderen zelf. Aan de hand van tal van voorbeelden van duizenden jaren oude schooloefeningen, zullen we een beeld krijgen van het onderwijs in het oude Egypte.

Prof. dr. Marjo Korpel – Emeritus-hoogleraar Oude Testament, Protestantse Theologische Universiteit Utrecht

1. Tatoeages in de Bijbel en in het oude Nabije Oosten

2023

Tatoeages lijken de nieuwe sieraden van nu te zijn geworden. Toch roepen ze ook verzet op. Zo kunnen bedrijven bezwaar maken tegen medewerkers met tatoeages. Ook de Bijbel is negatief ten aanzien van tatoeages, en lijkt zelfs verboden tegen tatoeages te bevatten (boek Leviticus). In deze lezing bekijken we de teksten uit de Hebreeuwse Bijbel die verband houden met tatoeages, en onderzoeken we de vraag waar de verboden mee te maken kunnen hebben. Omdat verboden in de Hebreeuwse Bijbel vaak ook verband houden met afwijzing van gebruiken bij omringende volkeren, wordt ook het gebruik van tatoeages in het oude Nabije Oosten bekeken. Wat waren tatoeages in die tijd, waarvoor werden ze gebruikt? En hoe kan het gebruik elders in de oudoosterse wereld geleid hebben tot die strenge verboden in de Hebreeuwse Bijbel? Met powerpoint.

2. Adam, Eva en de Duivel in het oude Ugarit

2023

In twee teksten die omstreeks 1960 gevonden zijn in het oude Ugarit (gelegen in het huidige Syrië) lijkt een oude mythe over Adam (en Eva?) voor te komen. In het verhaal figureert een godheid (de god Horan/Horon/Hauran, zie hierover ook de lezing van Dr Jaap van Dijk) die verdacht veel trekken heeft van de duivel, zoals deze later voorkomt in de Bijbel en de Koran. De godheid blijkt de plek te willen innemen van de hoogste god El in de Kanaänitische godenwereld. De god El straft deze rebelse godheid vervolgens door hem van de godenberg af te werpen. Uit wraak transformeert deze zichzelf in een reuzenslang, die een cruciale boom (was het de Boom des Levens?) in de tuin van de goden vergiftigt en zo verwordt de boom tot een 'Boom des Doods'. Het gevolg is, dat het leven van de goden bedreigd wordt en zij hun onsterfelijkheid dreigen te verliezen. Een van de goden, met de naam Adammu, krijgt de opdracht de boze Horon in zijn transformatie van grote giftige slang uit te schakelen, maar faalt hierin jammerlijk. Hoewel de twee teksten helaas niet compleet zijn en de vertaling deels gereconstrueerd is staan er interessante details in die veel doen denken aan het bijbelse verhaal over Adam, Eva en de slang. In de lezing, ondersteund met kaarten, foto's en teksten, zal het een en ander over de Kanaänitische mythe verteld worden en over met name ook de verschillen met het bijbelse verhaal van Genesis 2 en 3 en de betekenis daarvan voor de uitleg van het bijbelse paradijsverhaal. Met powerpoint.

3. Dromen over het hiernamaals in de Bijbel en het oude Nabije Oosten

2023

Bij elke begrafenis of crematie word je weer bepaald bij de eigen sterfelijkheid, maar ook bij de menselijke vraag, die al zo oud als de wereld is: waar blijven onze dierbaren na hun sterven? Al vanaf de vroegste tijden houden mensen zich bezig met die vraag: waar zijn onze doden? In het oude Egypte zijn de bekende dodenboeken geschreven, voor de reis van de ziel van de overledene naar en door het hiernamaals. In het oude Egypte werd de ziel van de overledene als een vogel voorgesteld. Ook bij de Kanaänieten en de Babyloniërs bestond de idee dat overledenen in de vorm van vogels aan de levenden konden verschijnen. Zeer waarschijnlijk hielden de Kanaänieten er jaarlijkse rituelen op na waarbij de overledenen als vogels aanvlogen op een feestelijke offermaaltijd. Tegelijk bestond ook de voorstelling dat de geesten van doden eeuwig waren, en dat de voorouders op speciale gelegenheden konden delen in rituelen op aarde. Gezamenlijke maaltijden van de levenden en de doden zijn inmiddels goed bekend uit zowel oude teksten als ook uit opgravingen. Ze geven een mooi beeld van het denken over het hiernamaals, en van de blijvende relatie tussen levenden en doden in vroege tijden en komen in sommige opzichten dicht aan tegen nieuwe visies op het denken over leven na dit leven vanuit de moderne neurowetenschappen. In de lezing zullen verschillende voorstellingen uit de oude wereld de revue passeren. Met powerpoint.

4. Godinnen naast de God van Israël?

2024

Eind 2023 stonden de kranten er vol mee: de godin Asjera. Vanwege een tentoonstelling van het Bijbels Museum, waarin honderden Asjera-beeldjes een lange stoet vormden onder de titel 'De terugkeer van Asjera'. Kunstenaar Marieke Ploeg verwees naar de vondst van godinnenbeeldjes in Jeruzalem en meende gelezen te hebben dat de godin door mannen verbannen was uit de godsdienst van Israël en ze vond dat Asjera nu door haar weer in ere hersteld moest worden. Dat riep de woede op van iemand in het land, die vervolgens speciaal naar de tentoonstelling ging om de Asjerabeeldjes aan gruis te slaan. Maar wie was die godin Asjera, en wat heeft zij van doen met het ontstaan van de godsdienst van Israël? Is deze Asjera inderdaad door mannen onder het tapijt geveegd, en heeft de God van Israël daardoor zo'n sterk masculiene voorstelling gekregen in de Bijbel? Welke argumenten spelen hierbij een rol? In deze lezing zal zowel aandacht gegeven worden aan de beeldspraak (metaforen) die in de Bijbel worden gebruikt om de God van Israël te beschrijven, en de betekenis van de gevonden beeldjes, als ook aan de teksten en artefacten van de Kanaänitische burenen van Israël. Met powerpoint.

5. Van Mozes tot Maradona: De goddelijke hand in de Bijbel en het oude Nabije Oosten

2025

In de huidige wereld roept menigeen dat er van gene zijde zou moeten worden ingegrepen in de wereld, bijvoorbeeld in oorlogsgebieden en het klimaat. Nu is dat een oude gedachte en de Bijbel gebruikt daarvoor het beeld van de 'hand van God', zoals op gebied van verzekeringen tegenwoordig wel wordt gesproken van 'Acts of God' die onverzekerbaar zijn. De sterke arm en uitgestrekte hand uit de Bijbel is zelfs spreekwoordelijk geworden. Maar ook buiten de Bijbel wordt veelvuldig gesproken over de handen of armen van goden, die vijanden verslaan, mensen beschermen of juist straffen. Voetballer Maradona maakte handig gebruik van de bijbelse beeldspraak, maar wat zat er achter die oudoosterse beeldspraak? Een zoektocht aan de hand van bijbelse en oudoosterse voorbeelden en afbeeldingen.

Drs. Theo Krispijn – Gepensioneerd docent Sumerologie, Oude Nabije Oosten Studies/Assyriologie, Universiteit Leiden

1. Party's en maaltijden in het oude Mesopotamië (3000-1600 v. Chr.)

2022

Op veel afbeeldingen uit het oude Mesopotamië vinden we party- en maaltijdscènes afgebeeld. Wat opvalt is dat in combinatie daarmee vaak muzikanten, zangers of voordrachtskunstenaars worden afgebeeld. Wat is de betekenis van maaltijden, het drinken van alcoholische dranken en muziek in Mesopotamië en wat lezen we daarover in de Sumerische en Akkadische teksten? En tenslotte de vraag: waarover gaan de liederen die de zangers voordragen? Dat betekent dat we ons ook zullen afvragen wat er bekend is van de vroegste Sumerische literatuur. Met PowerPoint.

2. Gudea's tempelbouw

2023

Het langste gedicht in het Sumerisch vormen de cilinder-inscripties van Gudea van Lagaš (ca. 2120 v. Chr.). In Cilinder A beschrijft Gudea zijn droom over de opdracht de grote tempel Eninnu in Girsu te bouwen, de uitleg van de droom, de bouwwerkzaamheden en in Cilinder B de inwijding van de tempel. Dit gedicht geeft een zeer verhelderende kijk op het (godsdienstig) leven van stadsvorst Gudea en de bewoners van Lagaš. Omdat de opgravingen op het Eninnu-terrein na een lange onderbreking onlangs weer zijn hervat, is het goed om met een nieuwe blik naar deze klassieke Sumerische tekst te kijken. Met PowerPoint en handout.

3. De wereld volgens de Sumeriërs

2025

De Sumerische mythe 'Enki en de wereldorde' prijst de god Enki als god die de orde in de wereld bewaakt en andere goden aanstuurt door ze hun geloofsbrieven, d.w.z. omschrijving van hun ambt (*me*), te geven. Het gedicht bevat zo een schets van hoe de Mesopotamiërs de wereld zagen aan het begin van het tweede millennium v.Chr. Met één godheid, de godin Inanna/Ištar heeft Enki moeite. Zij past niet goed in de ordelijke Sumerische wereld. Hoe zal Enki dit probleem oplossen? We lezen in vertaling delen van de mythe geïllustreerd met voorbeelden uit het rijke beeldrepertoire van het oude Mesopotamië. Met PowerPoint en handout.

4. De wereld van de Elamieten

2026

Nu Iran door de wereldpolitieke situatie weer in het middelpunt van de belangstelling staat, wordt er in deze lezing aandacht besteed aan de oudste cultuur van Zuid-West Iran (Khuzistan), het oude Elam. Al vanaf het 4^e millennium v. Chr. ontwikkelde zich in de vlakte van de stad Susa een cultuur, die enerzijds veel overeenkomsten had met Mesopotamië, zoals de overname van het spijkerschrift voor de Elamitische taal en de beeldtaal in de kunst, maar anderzijds eigen wegen ging met eigen schriftvormen (Proto-Elamitisch en Lineair Elamitisch schrift) en kunst. Met PowerPoint.

Lauren van Kruijssen, MA – Egyptoloog

1. Inspiratie uit het verleden: archaïsme in de Late Tijd

2026

In het Oude Egypte wordt regelmatig inspiratie gehaald uit het verleden. Wanneer bewust teruggegrepen wordt op elementen die inmiddels in onbruik geraakt zijn, wordt dit fenomeen *archaïsme* genoemd. Hoewel dit gedurende de gehele faraonische geschiedenis voorkomt, wordt archaïsme bijzonder populair vanaf de Derde Tussenperiode en bereikt het een hoogtepunt in de Late Tijd (664 – 332 v.Chr.). Archaïsme is terug te vinden in verschillende aspecten van de samenleving, zoals de literatuur, titulatuur en architectuur van deze periode. Vooral de monumentale tombes uit de 25e en 26e dynastie in de Thebaanse necropolis bieden veel inzicht in het gebruik van archaïserende decoratie.

In deze lezing zullen verschillende aspecten van het archaïsme van de Late Tijd aan bod komen, van standbeelden tot aan de decoratie van de monumentale Thebaanse tombes. Ook zal er stil gestaan worden bij een onderbelicht onderwerp in het onderzoek naar het archaïsme van de Late Tijd: de tempels uit deze periode. Hoewel het overgebleven materiaal van de Late Tijdse tempels zeer beperkt is, kunnen we er toch veel van leren, waardoor we beter begrijpen welke rol het verleden had in de decoratie van tempels.

2. Van *Coffin Texts* tot correspondentie: inzichten uit het archief van Prof. dr. Adriaan de Buck

2026

Vanwege de verhuizing van het Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten (NINO) in 2024 heeft de spreker zich beziggehouden met het uitzoeken en catalogiseren van het archief van Adriaan de Buck, hoogleraar Egyptologie aan de Universiteit Leiden van 1939 tot 1959. De Buck heeft een belangrijke stempel achtergelaten op de Egyptologie door zijn monumentale publicatie van de Sarcofaagteksten (*Coffin Texts*), welke nog steeds erg belangrijk is voor het vakgebied. In zijn archief zijn dan ook veel documenten terug te vinden die alles te maken hebben met het werkproces achter De Bucks levenswerk. Ook was De Buck bezig met verschillende onderzoeksprojecten, bereidde hij colleges voor en gaf hij lezingen voor een breder publiek (waaronder ook voor Ex Oriente Lux!). De Buck stond in nauw contact met verschillende Egyptologen wereldwijd, wat een

fascinerend inkijkje geeft in de wetenschappelijke wereld van zijn tijd. In deze lezing zal stil gestaan worden bij verschillende interessante documenten uit het archief en wat we hiervan kunnen leren.

Dr. Magdalena Kuhn – Koptoloog en musicus

- 1. Variaties in Oosters-orthodoxe muziekculturen** **2024**
- Muziek is een belangrijk onderdeel in Oosterse christelijke rituelen en de wijze waarop de liturgische gezangen voorgedragen werden in verschillende muziekculturen kent grote verschillen. De presentatie van gezangen wordt beïnvloed door taal, land, soms een dogma en vaak in grote mate door de betreffende volksmuziek. De ene cultuur heeft een voorkeur voor verinnerlijkte, eenvoudige presentatie, de andere voor dansen, uitbundig roepen en gezangen.
- In deze presentatie zullen talrijke muziekvoorbeelden de grote variatie in enige van de Oosterse traditionele muziekculturen laten zien en horen.

Dr. Michaël van der Meer – Universitair docent Oude Testament aan de Protestantse Theologische Universiteit Utrecht

- 1. De Bijbelteksten van Qumran** **2023**
- Nu na decennia soebatten en complottheorieën rondom de Dode Zeerollen eindelijk alle teksten gepubliceerd zijn, kunnen wetenschappers de balans opmaken van welke nieuwe inzichten deze rollen van de periode rond het begin van onze jaartelling opleveren. Naast nieuwe inzichten rondom de wereld waarin het Nieuwe Testament is ontstaan, bieden de rollen – of beter: de resten daarvan – veel nieuwe inzichten met betrekking tot het ontstaan van het Oude Testament. In deze lezing zal gekeken worden naar teksten uit de boeken Deuteronomium, Jeremia en de Psalmen, waar de verschillen tussen de bekende overgeleverde tekst en die van de Dode Zeerollen het grootst zijn.
- 2. Profetie in Hellenistisch Egypte** **2023**
- Bij de term profetie denken we al snel aan de unieke geïnspireerde grondleggers van de grote monotheïstische godsdiensten, maar vergeten dan dat profetie ook een vast beroep was in tempels in het Oude Egypte. We beschikken vooral over interessante voorbeelden van zulke Egyptische profetische teksten uit de Hellenistische periode, waarvan een enkel voorbeeld ook in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden te vinden is, en dan in Griekse vertaling, zoals het orakel van de pottenbakker, de droom van Nectanebo, de zogenaamde Demotische kroniek en het archief van Ibis balsemer Hor. Die teksten werpen op hun beurt weer een interessant nieuw licht op Griekse vertalingen van bekende Hebreeuwse profetieën, waaronder de bekende tekst van een jonge vrouw (of maagd) die zwanger zal worden (Jesaja 7:10).
- 3. Waarom wordt de naam van God niet (meer) uitgesproken?** **2026**
- In hedendaagse Bijbels wordt de naam van God vaak aangeduid met HERE. In het Hebreeuws van het Oude Testament staat daar echter iets anders, namelijk het zogenaamde Tetragrammaton: de vier medeklinkers J-H-W-H. In de joodse traditie wordt die naam niet uitgesproken, maar

vervangen door aanduidingen als 'Adonai' (= mijn Heer) of 'haShem' (= de naam). Er is geen reden om aan te nemen dat de naam van de God van Israël helemaal niet werd uitgesproken toen. Tot in de vierde eeuw voor Christus vinden we (o.a. in de Elephantine papyri) de naam van God, nu ingekort tot Jahoh, nog volop in gebruik. In de Hellenistische periode vindt er echter een verschuiving plaats. Dat kunnen we zien aan rabbijnse bronnen en vooral ook aan de Hebreeuwse en Griekse Bijbelhandschriften uit de voorchristelijke periode, waar de Godsnaam steeds een bijzondere behandeling krijgt (bijvoorbeeld door oud-Hebreeuwse letters te gebruiken). Wat is er in die periode gebeurd dat men de Godsnaam helemaal niet meer ging uitspreken en zelfs in Bijbelhandschriften anders ging behandelen? Mogelijk biedt een passage uit het geschiedwerk van Flavius Josephus een antwoord op dit raadsel.

Dr. Cindy Meijer – Oudheidwetenschapper

1. Politiek en profetie: voorspellende teksten in het Hellenistische Nabije Oosten 2022

In de eeuwen na de dood van Alexander de Grote werden er in het Nabije Oosten literaire teksten geschreven waarin de beschrijving van politieke gebeurtenissen gecombineerd wordt met voorspellingen over de toekomst. Vaak leveren dit soort teksten ook commentaar op politieke ontwikkelingen of situaties, zoals de toenemende invloed van de Griekse cultuur en taal. Een interessant voorbeeld is het *Pottenbakkersorakel* uit Egypte, waarin de Griekse en gehelleniseerde inwoners van Alexandrië worden gekarakteriseerd als Tyfoniërs, aanhangers van de boosaardige god Seth. De voorspelling sluit af met de komst van een ideale Egyptische koning, die de kosmische orde herstelt en Egypte weer sterk maakt. Soortgelijke teksten werden geschreven in Babylonië (de *Dynastieënprofetie*) en Judea (de visioenen van Daniël in Dan 7-12). Opvallend is dat in deze teksten politieke thema's gelinkt worden aan de voorspelling van een betere toekomst en dat koningschap een belangrijk thema is. In deze lezing zal ik nader ingaan op de inhoud van de voorspellende teksten, de historische context waarin ze tot stand kwamen en de manier waarop overeenkomsten tussen de verschillende teksten verklaard kunnen worden.

Dr. Diederik Meijer – gepensioneerd docent West-Aziatische Archeologie, Faculteit Archeologie, Universiteit Leiden

1. De perceptie van architectuur, toen en nu 2025

Architectonische vormen zijn behalve door omgevingsfactoren die ook een rol spelen, grotendeels cultureel bepaald. Wij proberen architectuur van oude culturen te begrijpen in al haar facetten: vorm, functie, materiaal, maar ook symbolische aspecten ervan – die hebben onze eigen gebouwen ook. Een en ander wordt besproken aan de hand van archeologische resten en spijker-schriftteksten. Powerpoint presentatie.

Petra Meijerink-Hogenboom MA – Assistent-conservator Egypte Rijksmuseum van Oudheden Leiden & Promovenda Universiteit Leiden

1. Toetanchamon toen en nu

2023

Ongeveer 100 jaar geleden, in 1922, werd het graf van farao Toetanchamon teruggevonden. De hele wereld was in de ban van het bijzondere verhaal van de opgraving en de prachtige voorwerpen die tevoorschijn kwamen. Een heuse Toetmania ontstond, Maar wat wist men eigenlijk van deze farao? En wat weten we nu? Tijdens deze lezing kijken we naar het korte leven van de jonge farao. Maar we volgen ook de zoektocht naar diens graf, en bekijken de voorwerpen die in het graf werden aangetroffen. Ook bespreken we het effect van de vondst van het graf, tot op de dag van vandaag.

2. De Godsvrouwen van Amon

2026

De cultus van de god Amon in Thebe was een belangrijk centrum van invloed. Gedurende het 1e millennium voor Christus was één vrouw de echtgenote van de god op aarde. Daarmee had zij niet alleen een belangrijke religieuze functie, maar had ook een invloedrijke politieke positie. Tijdens deze lezing verkennen we de levens van een aantal Godsvrouwen en hun rol binnen de geschiedenis van het oude Egypte.

Dr. Miriam Müller – Directeur Ned. Instituut voor het Nabije Oosten (NINO); universitair docent Egyptologie Universiteit Leiden

1. Opgraven in de oostelijke Nijldelta, kruispunt van culturen

2025

Door de eeuwen heen heeft de oostelijke Nijldelta een sterke invloed ondergaan vanuit het Nabije Oosten en de Levant. De regio staat niet alleen in de focus van Nederlandse archeologische activiteiten uit het verleden, maar is ook onderdeel van toekomstige opgravingsplannen. In deze lezing wordt het publiek geïntroduceerd in dit unieke landschap en het dagelijks leven in deze omgeving, specifiek op de locatie van Tell el-Dab'a, het oude Avaris, de hoofdstad van de Hyksosheersers tijdens het tweede millennium v.Chr. Verder worden de ontwikkelingen van het vierde naar het tweede millennium v.Chr., de periode van staatsvorming en eenwording van de Delta en de Nijlvallei tot de vorming van het machtscentrum met de vestiging van meerdere hoofdsteden als focus van toekomstige activiteiten gepresenteerd.

Daan Nijssen MA – Schrijver en oudheidwetenschapper

1. De Realpolitik van het Nieuw-Assyrische Rijk

2026

De opkomst en ondergang van het Nieuw-Assyrische Rijk worden vaak voorgesteld als een lineair proces van expansie en overexpansie. Deze lezing biedt een alternatief perspectief. Assyrische macht berustte niet primair op territoriale controle, maar op een netwerk van relaties met vazallen, bondgenoten en rivalen. Deze verhoudingen waren geen eenzijdige dwangstructuren, maar

waren het resultaat van voortdurende onderhandeling en leverden lokale machthebbers ook voordelen op.

Aan de hand van verschillende fasen in de Nieuw-Assyrische geschiedenis (ca. 934–605 v.Chr.) wordt zichtbaar hoe samenwerking, competitie en conflict elkaar afwisselden. Annexatie verschijnt daarbij niet als vooropgezet doel, maar als reactie op het falen van bestaande relaties. Juist deze dynamiek maakte Assyrië zowel succesvol als kwetsbaar.

Vincent Oeters MA – Egyptoloog, Voorzitter Friends of Saqqara, Promovendus KU Leuven en UGent

1. Geen vloek ‘van’ maar eerder ‘op’ de mummie?! Frans Jonckheere, de vermeende mummie van Butehamun, en de opkomst van de studie van de oud-Egyptische geneeskunde in België (1939-1956) 2022

In 1847 kocht de Belgische regering een lijkstaf met een mummie van Belzoni's weduwe Sarah Parker-Brown. De lijkstaf behoort toe aan de beroemde koninklijke schrijver Butehamun uit de 21e dynastie. Destijds werd aangenomen, zij het zonder kritische blik, dat de mummie van hem was. Waar men normaal gesproken in films, stripverhalen en populaire literatuur spreekt over de vloek ‘van’ de mummie, lijkt het er eerder op dat er een vloek ‘op’ deze mummie rustte, zoals helaas zo vaak het geval lijkt te zijn. In 1939 werd besloten dat de mummie ontleed en geanalyseerd moest worden door de Belgische arts Frans Jonckheere (1903-1956), die na een reis naar Egypte Egyptologie ging studeren. Er werd een volledige autopsie uitgevoerd waardoor alleen het hoofd van de mummie overbleef. Alsof dat nog niet genoeg was, werd het hoofd ook nog eens uit het museum gestolen en in 2015 verkocht. Gelukkig lijkt de vloek daar te eindigen, want het hoofd van de mummie werd teruggevonden door de politie. Jonckheere's helaas destructieve en onomkeerbare werk was tegelijkertijd vernieuwend omdat het de eerste uitgebreide en systematische radiografie van een mummie was samen met een volledige autopsie. De toepassing van röntgenstralen had tot doel nieuwe inzichten te verschaffen in de mummificatietechnieken en de conservering van menselijke resten in het oude Egypte. Kort na het experiment werden de volledige resultaten samen met de röntgenfoto's gepubliceerd door de Belgische arts. In totaal schreef Jonckheere dertig artikelen over Egyptische onderwerpen met betrekking tot geneeskunde en wetenschap. Deze lezing zal zich richten op de vermeende mummie van Butehamun, op de arts die in het oude Egypte gefascineerd was en deze mummie onderzocht, en op zijn, ondanks al zijn gebreken, baanbrekende studies over de oude Egyptische geneeskunde tot aan zijn vroege dood.

2. Het delen van ideeën: de plaats van de Belgische egyptologie in de westerse intellectuele geschiedenis 2022

In België ontstond de egyptologie later dan elders in Europa, maar in de loop van de eerste helft van de 20ste eeuw maakte ze een opmerkelijk snelle groei door. In de jaren 1930 waren er zelfs ideeën om van Brussel een soort ‘hoofdstad van de egyptologie’ te maken. Aangezien de Belgische egyptologie relatief laat opkwam, is het waarschijnlijk dat theoretische ontwikkelingen niet alleen werden geïmporteerd uit egyptologische scholen in het buitenland, maar ook uit andere disciplines. Het onderzoek dat in deze lezing gepresenteerd wordt, gaat na hoe Belgische egyptologen in de eerste helft van de twintigste eeuw de intellectuele tendensen in de egyptologie en de humane wetenschappen in het algemeen beïnvloedden en erdoor beïnvloed werden. Daartoe

worden de netwerken van intermenselijke relaties tussen hen en hun collega's in het buitenland geïnventariseerd, hoofdthema's in hun onderzoek gedefinieerd, en geplaatst binnen de context van de toen actuele academische debatten en benaderingen in de archeologie, de godsdienstgeschiedenis, de sociale antropologie en de kunstgeschiedenis. Er wordt een poging ondernomen om te bepalen binnen welke theoretische stromingen de Belgische egyptologie opereerde vanaf haar institutionalisering in het begin van de 20ste eeuw.

Drs. Eric Olijdam – Onderzoeker archeologie van Zuid & Zuid-West Azië

1. 'Er was eens een land hier ver, ver vandaan': Een inleiding in de Oxus-beschaving / BMAC (ca. 2300-1800 v.Chr.) 2025

De Oxus-beschaving, ook wel Bactrian-Margiana Archaeological Complex (BMAC) genaamd, was één van de belangrijkste partners in het uitgebreide maritieme handelsnetwerk dat Mesopotamië voorzag van de felbegeerde grondstoffen. Dit is erg opmerkelijk omdat de beschaving gelegen is in Centraal Azië. De invloed van de Oxus beschaving, die nu de vijfde grote beschaving wordt genoemd (en daarmee op

een gelijke voet wordt geplaatst met Mesopotamië en de Indusbeschaving), was echter enorm. In deze lezing zal ik een samenvatting geven over de huidige stand van zaken: spectaculaire vondsten afkomstig van grootschalige wetenschappelijke en illegale opgravingen. Daarbij zal ik ook ingaan op de internationale dimensies van deze beschaving die gekenmerkt wordt door een ongekend grote invloedssfeer. Met PowerPoint.

2. Slang – Arend – Griffioen: De politieke en religieuze ideologie van de Oxus-beschaving/Bactria-Margiana Archaeological Complex (ca. 2300-1800 v.Chr.) 2026

De Oxus-beschaving in noordoost-Afghanistan en zuid-Turkmenië wordt tot de vijf grote beschavingen gerekend. Toch is er relatief weinig bekend over deze cultuur. Een belangrijke reden hiervoor is dat ze geen schrift had en dat ze buiten de directe invloedssfeer van Mesopotamië lag. Hierdoor beschikken we niet over schriftelijke bronnen ter ondersteuning. Voor het begrijpen van deze cultuur zijn we dus volledig aangewezen op opgravingen en de informatie die daarvan afkomstig is. Veel artefacten uit deze cultuur zijn echter afkomstig van illegale opgravingen en de kunsthandel, waardoor ze geen context hebben.

Een van de onderwerpen die de moeite waard zijn om te bespreken, betreft de politieke en religieuze belevingswereld van deze cultuur. Zegels, stenen beeldjes, stenen vaatwerk, metalen artefacten, mozaïeken en een specifieke categorie van aardewerk bevatten vaak afbeeldingen en symbolen. Een deel hiervan kan geïnterpreteerd worden omdat elementen regelmatig terugkomen en er onderlinge verbanden bestaan. Er is sprake van een samenhangend ideologisch systeem. Hieruit kunnen conclusies worden getrokken over de politieke ideologie en religieuze denkbeelden, die dan weer gekoppeld kunnen worden aan informatie uit opgravingen. Niet geheel onverwacht waren politiek en religie nauw verweven. Er zal verder worden ingegaan op een aantal belangrijke religieuze en politieke activiteiten, waarbij muziek en dans, eten en drinken, en het gebruik van hallucinogene middelen een rol speelden. Met PowerPoint.

Prof. dr. Bas ter Haar Romeny – Hoogleraar Oude geschiedenis, Vrije Universiteit Amsterdam

1. Efrem de Syriër en Keizer Julianus' veldtocht tegen de Perzen

2022

De Romeinse keizer Julianus, in oudere handboeken wel getooid met de bijnaam 'de afvallige' omdat hij de rij van christelijke keizers na Constantijn onderbrak, had als generaal in het westen de nodige successen behaald. Toen hij eenmaal de titel van Augustus had verworven, besloot hij in 363 na Chr. ook de Perzen, die de oostgrens van het rijk bedreigden, een lesje te gaan leren. Het werd zijn laatste veldtocht: hij viel bij Samarra op de oostelijke oever van de Tigris. In deze lezing kijken we naar Julianus' handelen op militair en godsdienstpolitiek gebied direct voorafgaand en tijdens de veldtocht. Daarbij komen niet alleen Julianus' eigen brieven en de berichtgeving van Griekse en Romeinse auteurs aan de orde, maar lezen we ook gedeelten van de *Hymnen tegen Julianus* van de Syrische auteur Efrem, die ooggetuige was van de aankomst van het lijk van Julianus in zijn woonplaats Nisibis. Zo maken we ook kennis met zijn poëzie. Met PowerPoint.

Drs. Elsbeth Rooker – Egyptoloog/specialist antieke godsdiensten

1. Mystiek van de graankorrel

2023

Osiris kan in strikte zin geen vegetatiegod worden genoemd, maar hij wordt wel geassocieerd met de vruchtbaarheid, de overstroming van de Nijl en de cyclus van de gewassen. De associatie met de vegetatie krijgt in de loop van de Egyptische geschiedenis langzaam steeds meer

gewicht. In deze lezing kijken we naar wat die mystieke vruchtbaarheid van Osiris nu eigenlijk inhoudt en ook hoe allerlei landbouwprocessen en zelfs de oogst mogelijk met het lijden van Osiris worden verbonden. Hierbij is ook aandacht voor graanmummies, het zogenoemde Osirisbed en voor het Koiak-festival.

2. Niet voor de wormen

2024

In tegenstelling tot wat je misschien zou denken, hebben de oude Egyptenaren een redelijk realistische visie op de dood. In spreuk 154 uit het Dodenboek doen ze onomwonden uit de doeken hoe een lichaam dat niet wordt geprepareerd na de dood uiteenvalt, hoe het opzwellt, de botten verweken en het vlees vergaat tot een stinkende massa. De idee achter deze spreuk is dat de dode hoopt het lichaam tegen ontbinding te beschermen en zo te zorgen dat het niet ten prooi valt aan de wormen. Maar het is niet alleen dat, ze hebben veel meer angsten. Ze zien de dood als een moment waarop alle sociale banden worden doorgesneden en een enorme eenzaamheid zich van de mens meester maakt. Het is ook de angst om buiten de schepping te geraken waar de zonnegod je niet meer kan roepen. Of het duister dat je te wachten staat en je nooit meer het zonlicht kan zien. Deze lezing gaat over hoe ze over de dood dachten. Het gaat niet over de graven of de rituelen, maar juist over datgene dat mensen in alle tijden en culturen verbindt, de diepgewortelde angst voor de dood.

3. De held in ons midden

2025

Grote delen van Klein-Azië, Europa en India en hebben vanaf het 6e millennium v.C. langzaam te maken gekregen met noordelijke migranten die we nu Indo-Europeeërs noemen. We weten weinig van deze semi-nomadische herders, die ook wel met Kurgan worden aangeduid, maar in de taal en in de mythologie is te ontdekken dat deze mensen voor enorme veranderingen hebben gezorgd. In deze lezing wordt besproken in hoe verre hun taal en mythologie van invloed is geweest op de mythen van het oude oosten. Zo is een centrale rol weggelegd voor de held, een concept dat aan de Egyptische mythologie redelijk vreemd is, maar dat zelfs tot in de bijbel te volgen is. En wat zeggen deze mythologische concepten over de mensen van nu? Wat is in onze ideeën nog terug te vinden van deze gemeenschappelijk 'mytho-linguïstieke' voorouder?

4. Van slangen, kikkers, kraters en planten

2026

Vrijwel alle culturen hebben binnen hun corpus aan mythen een of meer scheppingsmythen. Deze mythen vertellen ons niet alleen over hoe ze over het ontstaan van het licht of het leven denken. Als je verder kijkt, zie je dat scheppingsmythen ons ook iets kunnen vertellen over de culturele identiteit van een samenleving. In deze lezing worden een aantal scheppingsverhalen uit Egypte en het Oude Oosten met elkaar vergeleken, inclusief het scheppingsverhaal in het Oude Testament. We gaan op zoek naar de rol (en soms bestemming) die mens daarin krijgt toebedeeld en wat dat kan betekenen voor de manier waarop een samenleving naar de wereld en zichzelf kijkt.

Dr. Paul Sanders – Universitair docent Oude Testament aan de Protestantse Theologische Universiteit Utrecht

1. Goden en hun tempels

2023

In het hele oude Nabije Oosten werden tempels gebouwd in de hoop dat de goden er hun intrek zouden nemen. Hoe stelde men zich die aanwezigheid van de goden voor? Naast de ruïnes van

de tempels zijn er gelukkig teksten bewaard gebleven die laten zien hoe gedacht werd over de functie van de tempels. Deze lezing gaat in op gegevens uit Egypte, Mesopotamië, het Hettitische machtsgebied en de Levant, het gebied aan de oostkant van de Middellandse Zee. Deze gegevens worden vergeleken met de Israëlitische voorstellingen van de aanwezigheid van God in de tempel zoals we die kennen uit de Hebreeuwse Bijbel.

2. Bevestigt de archeologie dat de bijbel gelijk heeft?

2024

In de jaren vijftig van de vorige eeuw verscheen een boek over de archeologie van Israël/Palestina dat al snel heel populair werd: *De bijbel heeft toch gelijk* van Werner Keller. Wetenschappers stelden terecht kritische vragen. Inmiddels zijn er in Israël/Palestina veel nieuwe vondsten gedaan. Sommige daarvan zijn met veel tamtam besproken, ook in de serieuze pers. Hoeveel bewijzen de vondsten? Wordt hun belang overdreven of misschien juist onderschat? Deze lezing gaat zo veel mogelijk in op de nieuwste ontwikkelingen.

Dr. Daniel Soliman – Conservator collectie Egypte en Nubië, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden

1. Het Dodenboek van Qenna

2024

De Egyptische dodenboeken bevatten rituelen, teksten, bezweringen, spreuken en gebeden die bedoeld waren de dode te helpen bij zijn tocht door het hiernamaals. Een belangrijk onderdeel hiervan was het laatste oordeel dat werd geveld over de dode. Als zijn hart lichter was dan de veer van Maät (de godin van orde en rechtvaardigheid), kon hij zijn reis voortzetten naar het paradijs. Rond 1275 werd Qenna in het Oude Egypte begraven en kreeg een dodenboek mee. Dit dodenboek van 17 meter lang bevindt zich sedert 1835 in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden en wordt in deze lezing gepresenteerd en toegelicht.

2. Nieuwerijks afbeeldingen van veldslagen in het oude Nabije Oosten

2025

Al sinds het begin van de faraonische periode kent de oud-Egyptische iconografie beelden van de koning die zijn vijanden verslaat. Wanneer in het Nieuwe Rijk het paard en wagen worden geïntroduceerd in Egypte, ontwikkelen kunstenaars het thema van de koning in zijn strijdswagen. Voor het eerst treffen we op tempelwanden afbeeldingen aan waarin de koning en zijn leger de strijd aangaan met buitenlandse volkeren. Omdat zulke scènes symbool staan voor het in stand houden van ma'at, de kosmische orde, zegeviert de koning altijd.

Nieuwerijks afbeeldingen van de belegering van forten in het Nabije Oosten maken duidelijk dat de scènes ook een innovatieve vorm van historiciteit in zich dragen. Deze afbeeldingen zijn niet tijdloos, zoals de meeste andere tempelafbeeldingen, maar subjectieve weergaven van specifieke gebeurtenissen. De scènes zijn daarnaast interessant omdat ze soms gestandaardiseerde elementen bevatten, maar zich ook juist goed lenen voor zeer creatieve composities.

3. De grafkisten van Gaoetsesjen

2025

In 1891 werd er in Deir el-Bahari (in hedendaags Luxor) een groot ondergronds graf ontdekt voor meer dan 150 mensen. Het werd gebruikt voor de begrafenis van welgestelde inwoners uit de stad Thebe, vaak verbonden aan de verering van de god Amon. Een deel van de grafinhoud werd door de Egyptische overheid aan buitenlandse musea geschonken. Zo kwamen enkele grafkist-assemblages uit het graf naar het Rijksmuseum van Oudheden.

Hieronder bevindt zich een set van grafkisten voor een dame genaamd Gaoetsesjen: een buitenste kist waarin een kleinere kist was geplaatst voor het gebalsemde lichaam van Gaoetsesjen, met daarop nog een versierde houten plank.

De kistenset is typisch voor de periode waarin Gaoetsesjen leefde (ca. 950 v.Chr.): de ondergrond is geel en bijna iedere vierkante centimeter van de kisten is beschilderd met afbeeldingen en teksten. In deze lezing wordt besproken wat deze versieringen betekenen en wat er in de teksten staat. Door naar de details van de versiering te kijken, krijgen we een beeld van hoe de kisten werden gemaakt en welke foutjes er soms in slopen.

Prof. dr. Bert van der Spek – Emeritus-hoogleraar Oude geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam

- 1. Wat te doen als je koning een buitenlander is?** **2022**

Koningschap was een belangrijk thema in de wereld van het oude Nabije Oosten. Volgens de Mesopotamische traditie was het koningschap in de oertijd uit de hemel op aarde neergedaald. Krachtige koningen waren belangrijk voor het zelfbeeld en de religie van volken en staten. De Babyloniërs waren trots op Hammurabi en Nebukadnessar, voor Israël en Juda was David de ideale koning. Maar wat te doen als je geen eigen koning meer hebt? Juda verloor het inheemse koningschap in 587 toen Nebukadnessar II Jeruzalem veroverde en de koning in ballingschap wegvoerde. Sindsdien heersten er Babylonische, Perzische en Macedonische koningen. In 539 onderging Babylon hetzelfde lot. Cyrus de Pers veroverde Babylon en in 331 v.Chr. werd Alexander er de baas. Dit was pijnlijk en dit feit had groot gevolg voor de religieuze opvattingen en het denken over koningen en priesters. De veranderde omstandigheden hebben de basis gelegd voor het latere jodendom en christendom.
- 2. De koningsideologie van Alexander de Grote** **2022**

De Macedonische koning Alexander de Grote veroverde rond 330 v. Chr. het gehele Perzische rijk en sindsdien heerste hij van Griekenland tot Pakistan. Om koninklijk gezag te handhaven is een sterke en aanvaardbare ideologie nodig. Hoe moest Alexander zich presenteren als legitieme koning? Hij was Macedoniër, was toch ook bewonderaar van de Griekse cultuur (Homerus lag bij zijn kussen en Grieks was de commandotaal in het leger) en in Azië liet hij zich uitroepen tot koning van Azië. Hoe kon hij al die rollen verenigen? Hoe moest hij zich verhouden tot het Perzische koningschap?
- 3. Economische voorspoed en stagnatie** **2022**

Geschiedenis gaat vaak over sterke en rijke staten, zoals Babylonië, Egypte, Klassiek Athene, Rome. Wat bepaalt nu of een staat sterk is? Is het geografie, staatsinrichting, klimaat, toeval? Er zijn natuurlijk grote verschillen: de irrigatielandbouw in Mesopotamië en Egypte, regenlandbouw in de Levant, Griekenland en Europa; vlak land of bergachtig land; democratie of koningschap. Wat leidt nu tot voorspoed en wat tot stagnatie? Ook voor vandaag een belangrijke vraag.
- 4. ‘De muren van Babylon zullen vallen’ (Jeremia 51: 44)** **2022**

De muren van Babylon horen tot de zgn. Zeven Wereldwonderen. Waarom spraken juist die zo tot de verbeelding? We hebben vrij veel informatie over die muren: uit de archeologie, spijker-schriftteksten, Griekse auteurs en de Bijbel. Wat was de waarde bij de verdediging? Is de profetie van Jeremia uitgekomen? Wat was ervan over in de tijd van Alexander de Grote (330 v. Chr.), in

de tijd dat de lijst van Zeven Wereldwonderen (ca. 140 v. Chr.) werd samengesteld? We kijken naar de opgravingsverslagen, de bouwactiviteiten van Nebukadnezar, de intochten van Babylon door Cyrus en Alexander.

5. 'Die maand hoorde ik het volgende': Babylonische chronografische teksten uit de Hellenistische periode **2022**

Spreker dezes werkt (samen met Irving Finkel, Reinhard Pirngruber, Joost Huijs en Kathryn Stevens) al meer dan twintig jaar aan de uitgave van alle kronieken en historische secties van de *Astronomische Dagboeken uit Babylon*. Babylonische geleerden hielden korte historische verslagen bij over de activiteiten van koningen, oorlogen, lokale gebeurtenissen, zowel in aparte teksten (kronieken) als als onderdeel van astronomische dagboeken, waarin zij ook dagelijks de stand van de sterrenhemel noteerden. De schrijvers komen echt dichtbij door de persoonlijke noot: 'Die maand hoorde ik het volgende' of (bij de astronomische waarnemingen): 'Ik kon niets waarnemen, want het was bewolkt'. Wat zijn het eigenlijk voor teksten, waartoe dienden zij? Wat komt er kijken bij de uitgave van zulke teksten? Dit n.a.v. R.J. van der Spek, Irving Finkel, Reinhard Pirngruber, with the assistance of Joost Huijs, ed. by Kathryn Stevens, *Babylonian Chronographic Texts from the Hellenistic Period* (Writings from the Ancient World; Atlanta: Society of Biblical Literature, [in druk]).

6. Herodotus en de Babyloniërs. Over Babylonische huwelijkspraktijken, koninginnen en de stad **2023**

Herodotus' *Historiën* is een heel interessante bron om te onderzoeken wat het Griekse beeld van niet-Griekse volken was. In deze lezing gaan we in op Herodotus' beeld van de stad Babylon (sprookjesachtig groot; zie I 178-181, 183, 191), van de Babylonische huwelijksgegewoonten (I 196; waren die anders dan de Atheense?), van tempelprostitutie (I 199; bestond die echt?), van Babylonische koninginnen (Semiramis en Nitocris, I 184) en koninginnen in het algemeen (o.a. II 200 – over Nitocris van Egypte). Zeggen deze verhalen meer over Babylon en over oosterse vrouwen of over Herodotus zelf?

7. De succesvolle propaganda van Cyrus de Grote van Oudheid tot heden **2023**

Cyrus de Grote (reg. 559-530 v. Chr.), de stichter van het Perzische rijk, was een succesvol veroveraar. In 539 veroverde hij Babylonië, nadat hij de laatste Babylonische koning Nabonidus bij Opis (nabij Bagdad) had verslagen. Cyrus is in staat gebleken deze verovering naar buiten te brengen als een bevrijding. Dat is mooi geboekstaafd in de zgn. Cyruscilinder, waarin hij zich als vrome Babylonische koning presenteert, trouwer dan zijn voorganger. Bijbelse schrijvers zagen in hem een bevrijder, een messias zelfs. Ook bij sommige Grieken gold hij als wijs vorst. De Cyruscilinder vervult ook vandaag nog een functie voor Iraanse ballingen die hopen op een terugkeer van de democratie in Iran. Voor hen geldt de Cyruscilinder als de eerste verklaring van de rechten van de mens. Hoe is het succes van Cyrus' propaganda tot in onze tijd te verklaren? We gaan hierbij ook in op wat propaganda nu eigenlijk is.

8. Esangila, de tempel van Marduk (= Bēl) in Babylon in zijn nadagen **2024**

De grote tempel van Marduk in Babylon, Esangila geheten, was een centraal gebouw aan de oostoever van de Eufraat. Daarbij hoorde de tempeltoren E-temen-an-ki (de Toren van Babel in Genesis 11 en Herodotus I 181-3). Jeremia voorspelt in hoofdstukken 50 en 51 de totale verwoesting van Babylon. Ook de tempel gaat eraan. 'Bēl wordt te schande gemaakt, Marduk is ten einde raad' (50:2). Wat is daarvan waar? Klassieke auteurs zeggen dat de Perzische koning Xerxes de tempel (maar dan vooral de toren) heeft verwoest, maar de tempeldienst gaat toch door, nog vele eeuwen, ook na de komst van Alexander de Grote (331 v. Chr.) en de verovering door de

Parthen (141 v. Chr.). Koningen en gouverneurs blijven de stad bezoeken en offeren in de tempel. Nou ja 'in'? Steeds meer bij de tempelpoorten. Waarom is dat? Helaas is de tempel niet echt goed opgegraven, maar uit de teksten (Babylonische kronieken en historische aantekeningen in astronomische dagboeken) kunnen we toch wel iets opmaken. Veel teksten gaan over het puinruimen van Esangila. Wat veranderde er allemaal?

9. Was er een Griekse tempel in Hellenistisch Babylon?

2026

Sinds Alexander de Grote woonden er Grieken en Macedoniërs in Babylon. Toen Seleucia aan de Tigris werd gesticht door Seleucus I in 304 v. Chr. werden deze 'Macedoniërs' overgeplaatst naar Seleucia. Antiochus III vestigde waarschijnlijk weer een veteranenkolonie van Grieken in Babylon (205 v. Chr.). Zeker is dat Antiochus IV (175-164) hun de status van 'burger' gaf. In kronieken en astronomische dagboeken is sprake van *pulitê*, = Grieks *politai*, 'burgers'. De Grieken vormden een eigen gemeenschap (*politeuma*) met eigen bestuur naast de inheemse Babylonische gemeenschap. Er werd ook veel gebouwd: een theater, een gymnasium, een palaestra. De Griekse volksvergadering vergaderde in het theater. Maar was er ook een Griekse tempel? Zo niet, waar eerden de Grieken dan hun eigen goden? We kijken ook hoe dat ging in vergelijkbare steden als Jeruzalem, Susa, en Memphis in Egypte. Powerpoint in het Engels.

Dr. Nico Staring – docent Egyptische archeologie, Universiteit Leiden, wetenschappelijk medewerker, Rijksmuseum van Oudheden, Leiden

1. Een oud-Egyptische tolk naar het Babylonisch aan het hof van koning Toetanchamon 2025

De Egyptische koningen van het Nieuwe Rijk onderhielden intensief contact met heersers en vazallen elders in het Midden Oosten. De zogenaamde Amarna-brieven uit de 14e eeuw v.Chr. geven ons een bijzonder gedetailleerd beeld van de diplomatie contacten. De brieven van en naar Egypte werden geschreven in het Akkadisch (Babylonisch), de *lingua franca* van de interculturele correspondentie tijdens de Late Bronstijd. Die brieven noemen ook de koninklijke boodschappers die naar verschillende paleizen worden gestuurd – vaak samen met kostbare geschenken. In een enkel geval wordt genoemd dat die boodschappers vergezeld werden door een tolk – een beroep waarover we relatief weinig weten. Een grafreliëf in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden toont de unieke scène van een tolk aan het hof van Toetanchamon. Een recente ontdekking in de begraafplaats Sakkara bij het oude Memphis werpt mogelijk nieuw licht op het onderwerp. Een opgraving van de Egyptische oudheidkundige dienst stuitte er op de grafkapel van een ambtenaar uit de tijd van Toetanchamon. De grafeigenaar met de niet-Egyptische naam Pakana was een "tolk van de taal van Sangar (= Babylonië)". Wat betekent deze volstrekt unieke titel? En wat kunnen we zeggen over de culturele achtergrond van Pakana? Deze lezing presenteert de archeologische vondst en bespreekt de rol van tolk aan het Egyptische hof en in de interculturele diplomatie.

2. De laatste resultaten van archeologisch veldwerk in Sakkara en een synthese na 10 jaar onderzoek door de Leids-Turijnse Expeditie 2026

2026

Het Rijksmuseum van Oudheden graaft sinds 1975 in de woestijnbegraafplaats Sakkara bij Memphis, Egypte. De expeditie heeft er imposante grafstructuren gevonden van vooraanstaande oude Egyptenaren die een link hebben met de museumcollectie. Denk bijvoorbeeld aan Horemheb en Maya uit de tijd van Toetanchamon. Sinds 2015 voert het museum archeologisch onderzoek uit

in samenwerking met het Museo Egizio uit Turijn (Italië). Dat gebeurt in een gebied dat aan het graf van Maya grenst. De grafstructuren zijn er minder imposant en zonder directe link tot het RMO, maar daarom niet minder interessant. Deze lezing presenteert de laatste resultaten van archeologisch onderzoek en biedt een synthese als voorzet naar een eindpublicatie.

Dr. Cees Stavleu – onderzoeker Oude Testament/Palestijnse archeologie en gepensioneerd docent Oude Testament aan de Christelijke Hogeschool Ede

1. De Bijbelse voedselwetten

2026

Waarom verbiedt de Bijbel het eten van varkensvlees en van andere diersoorten? Is het werkelijk een kwestie van gezondheid, zoals vaak wordt beweerd, of ligt de oorsprong van deze voedselwetten elders? Tijdens deze lezing verdiepen we ons in de wereld van het oude Nabije Oosten, waar religieuze voorschriften, dagelijkse eetgewoonten en culturele identiteit nauw met elkaar verweven waren. Aan de hand van een zorgvuldige lezing van Bijbelse teksten onderzoeken we welke argumenten er wel of niet worden gegeven. Maar teksten alleen vertellen niet het hele verhaal. Daarom kijken we ook naar gegevens uit de archeologie. Wat onthullen dierlijke botresten over het menu van vroegere samenlevingen? En in hoeverre sluiten de Bijbelse voedselwetten aan bij deze praktijk, of wijken ze er juist van af? Deze lezing biedt een combinatie van tekststudie en archeozoölogie, en werpt licht op een eeuwenoud voorschrift dat tot op de dag van vandaag vragen oproept.

Prof. dr. Harry Stroomer – Bijzonder hoogleraar emeritus Berberse en Zuidsemitische talen, Universiteit Leiden

1. Taalkundige verscheidenheid in het Midden-Oosten en Noord-Afrika

2022

Wist U dat er in Jemen en Oman, naast het Jemenitisch en Omani Arabisch, ook andere Semitische talen worden gesproken?

Wist U dat het huidige Marokko waarschijnlijk voor 50% Berbertalig is?

Wist U dat de Canarische eilanden van oorsprong Berbertalig waren?

We horen vaak spreken van 'de Arabische wereld', een benaming die een taalkundige eenheid suggereert. Dat blijkt niet te kloppen met de feiten. Drieëntwintig van de zesentwintig 'Arabische landen' hebben grotere of kleinere niet-Arabische taalgebieden in zich. Onderzoek van de laatste twintig-dertig jaar heeft duidelijk gemaakt dat de taalkundige verscheidenheid in wat we de Arabische wereld noemen vroeger groot was en nog steeds is. Dat is wat we in deze lezing nader zullen bekijken.

De lezing heeft twee delen:

het eerste deel richt zich op (recente ontwikkelingen in de studie van) talen op het Arabische Schiereiland voor en na de komst van de Islam,

het tweede deel richt zich op (recente ontwikkelingen in de studie van) talen in Noord-Afrika, voor en na opkomst van de islam. Lezing met handout.

1. Een moordmysterie en een vloek uit Hatra

2026

Op de sokkel van een standbeeld uit Hatra, een stad in het grensgebied tussen het Romeinse en het Parthische Rijk, staat de volgende tekst: 'Het standbeeld van Abu, dat Asha haar man voor haar heeft opgericht. Ze stief toen ze 18 jaar oud was. De vloek van Maran, Martan, Barmaren, Ba'alšmen en Atarate is op degene die haar vermoordde en zich verheugde'. Dit moordmysterie is het onderwerp van deze lezing: wat kunnen we achterhalen over de omstandigheden van deze moord? En wie zijn al deze goden die worden aangeroepen om de moordenaar te vervloeken? Aan de hand van dit mysterie ontdekken we ook meer over de godsdienst en het wereldbeeld van de mensen uit het Hatra van de 3^e eeuw na Christus.

2. Een mysterieus tweetalig grafmonument van een Feniciër in Athene

2026

'Ik verliet Fenicië, nu ligt mijn lichaam begraven in dit land'. Dat is de laatste regel van een tragisch gedicht op een grafmonument uit Athene. De overledene komt uit Askelon, een stad aan de zuidelijke Levantijnse kust, en zijn laatste rustplaats bevindt zich in Griekenland, waar een Sidoniër een grafmonument voor hem opricht. Het monument valt direct op tussen de vele Griekse stèles. Zo staat er naast een Grieks gedicht een tweetalig opschrift in het Grieks én het Fenicisch op. En ook het reliëf beeldt een wonderlijke scène af: een opgebaard lijk wordt aangevallen door een leeuw aan de ene kant, terwijl een man aan de andere kant te hulp schiet. In deze lezing onderzoeken we wat dit wonderlijke monument betekent, waarom het Griekse gedicht ook vertaald lijkt te zijn uit het Fenicisch, en wat dit zegt over de verhoudingen tussen Feniciërs en Grieken in de derde eeuw voor Christus.

Prof. dr. Herman Teule – Emeritus-hoogleraar Oosters christendom KU Leuven en Radboud Universiteit Nijmegen; oud-directeur Instituut voor Oosters Christendom Nijmegen

1. Een nestoriaanse monnik uit Beijing op bezoek in Parijs

2022

Deze lezing vertelt het verhaal van de nestoriaanse monnik Rabban Sawma die tegen het eind van de 13de eeuw in opdracht van de Mongoolse heerser Arghun een bezoek bracht aan Europa om te onderzoeken of een Europees-Mongoolse alliantie mogelijk was om hem in staat te stellen Syrië en Palestina te veroveren. Het verslag van deze reis, opgeschreven in het Perzisch, maar alleen bewaard in een Syrische vertaling, geeft een inkijk in de situatie van de christenen in het

Midden-Oosten in de periode na de verwoesting van Bagdad (1258), een periode van nieuwe allianties en een herdenken van traditionele kerkelijke patronen.

2. ‘Laten we ons hart leeg maken’: Christenen uit het Midden-Oosten en het eerste gesprek met de islam **2023**

Binnen tien jaar na de dood van Mohammed (632) waren alle grote christelijke centra van het Midden-Oosten (Alexandrië, Antiochië, Damascus, Jerusalem ...) onder islamitisch bestuur. Hoe reageerden de christelijke leiders hierop, maar vooral: wat was het antwoord van theologen en filosofen op deze nieuwe godsdienst? In deze lezing gaan we in op de eerste christelijke antwoorden op de islam, variërend van uiterst polemic (Johannes van Damascus) tot pogingen om kernbegrippen van het christendom (drie-eenheid, het kruis, ...) inzichtelijk te maken voor geïnteresseerde moslims. We gaan vooral in op de eerste Abbasidische periode (750-950) toen christelijke en islamitische gesprekspartners elkaar intellectueel uitdaagden en nadachten over de manieren van interreligieuze dialoog. De inzichten van deze eerste ervaringsdeskundigen van het gesprek met de islam kunnen ook voor vandaag nuttig zijn. In de woorden van de monnik Abraham van Tiberias: als we met elkaar praten ‘laten we eerst onze harten leeg maken’ en niet vertrekken van voorop vastgestelde opinies.

3. Kloosters in Tur Abdin (Oost-Turkije) **2024**

Tur Abdin, de ‘Berg van de Dienaren (van God)’, is een regio in Oost-Turkije bezaaid met kloosters, waarvan sommigen teruggaan tot de 4de/5de eeuw. We bespreken het ontstaan van enkele van deze kloosters, en hoe zij hebben bijgedragen aan bijzondere vormen van monnikendom. Hoe leefden en baden deze monniken? Hoe verhielden ze zich tot de wereld rondom hen heen? Wat lazen ze en welke boeken produceerden ze? Welke rol speelden ze in de organisatie van de Kerk? Naast aandacht voor de historische ontwikkelingen gaan we ook in op de huidige ontwikkelingen en bespreken we enkele hedendaagse monastieke figuren, zoals de abt van het klooster van Mor Gabriel of de monniken die het klooster van Mor Awgin nieuw leven hebben ingeblazen. En tot slot: wat betekenen deze kloosters nu nog voor onze tijd, nu veel van de oorspronkelijke bewoners van Tur Abdin hun thuisland ontvlucht zijn en zich hebben gevestigd in de diaspora?

4. Barhebraeus (1226-1286), bisschop en homo universalis **2026**

Op verschillende plaatsen in het Midden-Oosten wordt herdacht dat 600 jaar geleden de monnik, bisschop en geleerde Gregorius Bar ‘Ebroyo (verlatijnt tot Barhebraeus) geboren is in Malatya (Melitene), nu gelegen in Oost-Turkije. Bar ‘Ebroyo behoorde tot de Syrisch-Orthodoxe Kerk en is de auteur van een 30-tal geschriften in het Syrisch (Aramees) en Arabisch. Hij is het meest bekend om zijn historiografische werken, die een inzicht geven hoe een christen aankijkt tegen de politieke en religieuze ontwikkelingen van zijn tijd: de val van Bagdad (1258), het einde van een tijdperk, en de komst van Mongoolse heersers, de aanwezigheid van Europese machten (de kruisvaarders). Bovendien neemt hij op originele wijze stelling ten aanzien van rivaliserende christelijke groeperingen en ten aanzien van de islam. In zekere zin kan men in hem een voorloper zien van de oecumenische beweging en van de interreligieuze dialoog.

Dr. Jeroen Verrijssen – Postdoc aan de Universiteit Gent

1. Mozes en Farao in gedichten: Aramese gedichten over de doortocht door de Rode Zee 2023

De Joodse traditie om wekelijks – naast de Hebreeuwse tekst – ook de Aramese vertaling (*targum*) luidop te lezen, begon ergens in de eerste eeuwen vóór en na Christus. Dit verminderde echter doorheen de eeuwen samen met het verval van het Aramees als spreektaal voor de Joden. Tegen de middeleeuwen vinden we alleen nog maar overblijfselen van deze traditie voor slechts twee belangrijke feestdagen: de zevende dag van Pesach waarop de doortocht door de Rode Zee wordt gevierd; en de eerste dag van Shavuot, waarop de ontvangst van de tien geboden wordt gevierd. In het middeleeuwse Europa was het de gewoonte om de Aramese vertaling aan te vullen met gedichten en uitbreidingen. Deze aanvullingen waren óók in het Aramees – wat opmerkelijk is aangezien deze taal nog amper gesproken werd.

Deze lezing zoomt in op het verhaal van Mozes en Farao in Ex. 13– 15, in het bijzonder op een selectie gedichten en proza-uitbreidingen op het verhaal van de doortocht door de Rode Zee. In deze teksten zullen we samen ontdekken hoe creatief (vroeg-)Middeleeuwse Joden omgaan met hun Heilige Schrift en de Aramese taal, maar ook hoe ‘boze’ figuren zoals Farao worden gerepresenteerd.

2. Interpretaties van Aram, Arameeërs en het Aramees in de Joodse en christelijke geschiedschrijving van het eerste millennium 2026

Het eerste millennium n.Chr. werd gekenmerkt door de opkomst en ondergang van rijken, de transformatie van geloofssystemen tot georganiseerde religies, en het groeiende belang van culturele identiteiten die geworteld waren in het bijbelse erfgoed. Geschiedschrijvers uit deze periode zagen in hun werken een kans om dergelijke identiteiten te construeren, te versterken of juist te betwisten. In de Hebreeuwse Bijbel verschijnt Aram voor het eerst in de Volkerentafel (Gen. 10; 1 Kron. 1:17) als een zoon van Sem en de naamgevende voorvader van het Aramese volk. Later verwijst de naam naar de geografische regio die vaak met Syrië wordt geïdentificeerd, en naar een terugkerende vijandige macht die vaak in oorlog was met de koninkrijken Israël en Juda. Deze dubbele rol van Aram, zowel als verwant als tegenstander, zorgde voor spanningen in latere geschiedkundige tradities. Joodse auteurs stonden voor de uitdaging om de bijbelse voorstelling van Aram als vijand te verzoenen met het wijdverbreide gebruik van het Aramees als culturele en religieuze lingua franca. Syrisch-christelijke auteurs daarentegen omarmden een Aramese afstamming en stelden zichzelf voor als de erfgenamen van Aram en de bewaarders van zijn taalkundige nalatenschap.

3. De interpretatie van een gemeenschappelijk bijbels erfgoed: vroegmiddeleeuwse Joodse en Syrische kronieken 2026

Aan het begin van de negende eeuw n.Chr. probeerde een anonieme Joodse kroniek, bekend als *Seder Olam Zutta*, zowel de chronologie van de vijftig generaties van Adam tot Jojakim als de daaropvolgende lijn van Babylonische exilarchen weer te geven. In navolging van de chronologie zoals die in de Hebreeuwse Bijbel wordt gepresenteerd, tekent dit werk een ononderbroken genealogische lijn van Adam tot de negende eeuw n.Chr. Ongeveer in dezelfde periode verscheen een Syrische kroniek die bekendstaat als de *Kroniek van Zuqnin*, met als doel de geschiedenis van de wereld vanaf de Schepping tot ongeveer het einde van de achtste eeuw n.Chr. te beschrijven. Hoewel dit werk grotendeels steunt op dezelfde bron als *Seder Olam Zutta*, levert het toch een heel ander beeld van het bijbelse materiaal op. Hoewel beide werken putten uit een gemeenschappelijk bijbels erfgoed, bieden zij uiteenlopende interpretaties van de genealogieën in Genesis en Kronieken. Deze bijdrage beoogt deze twee werken comparatief te onderzoeken, met bijzondere aandacht voor kernvragen zoals: (1) Wat waren de motieven voor het produceren van dit soort werken, en getuigen zij van een bewustzijn van ‘de ander’? (2) Hoe (her)structureren

deze werken het bijbelse materiaal tot eigentijdse geschiedenis? (3) Hoe verklaren we inconsistenties in de chronologie?

Dr. Willemijn Waal – Universitair hoofddocent in de studie van materieel en immaterieel erfgoed en projectleider 'From Aleph to Alpha', Universiteit Leiden

1. Toetanchamon in spijkerschrift

2026

De vroege dood van Toetanchamon houdt de gemoederen van Egyptologen al bezig sinds de vondst van zijn graf ruim 100 jaar geleden. Ook in zijn eigen tijd deed zijn onverwachte overlijden heel wat stof opwaaien, niet alleen binnen Egypte, maar ook ver daarbuiten. In de hoofdstad van het Hittitische rijk Hattuša in Anatolië zijn spijkerschriftteksten gevonden die een spannende inkijk geven in deze woelige periode aan het Egyptisch hof, met als dramatisch hoogtepunt een mislukte huwelijksponing met fatale gevolgen. Lezing van ca. 45-50 minuten met PowerPoint.

Prof. dr. Caroline Waerzeggers – Hoogleraar Assyriologie, Faculteit Geesteswetenschappen, Universiteit Leiden

1. De bibliotheek van Assurbanipal in context

2022

Assurbanipal, koning van Assyrië (midden zevende eeuw v. Chr.), was de eerste maar zeker niet laatste vorst uit de geschiedenis die opdracht gaf om alle kennis op één plek samen te brengen. De beroemde bibliotheek van Ninive is één van de meest opzienbarende ontdekkingen uit Mesopotamië. Maar waar kwam Assurbanipals verzamelzucht vandaan? Hoe zag zijn 'bibliotheek' eruit? En wat wou hij met dit project bereiken? Om de bibliotheek van Ninive goed te begrijpen zal ik kijken naar de totstandkoming van deze legendarische collectie onder Assurbanipal, maar ook nagaan hoe deze koninklijke bibliotheek past in de bredere cultuur van verzamelen en archiveren in het Nabije Oosten.

2. De oudste wereldkaart: de Babylonische *mappa mundi*

2025

Eén van de bekendste kleitabletten uit Mesopotamië is de zogenaamde Babylonische *mappa mundi*, of, de Babylonische wereldkaart. Hoewel we niet precies weten wanneer dit kleitablet gemaakt werd, gaat men doorgaans uit van een datum ergens in de 7e eeuw v. Chr., toen Babylon onder heerschappij van de Assyriërs stond. Op het tablet is de oudste (bewaard gebleven) wereldkaart getekend. We zien de circkel van de wereldzee met daarin de aardschijf, de Eufraat, Babylon, een kanaal, allerlei steden en streken, en, achter de wereldzee gelegen mythische regio's of misschien wel bergpieken. De kaart is voorzien van labels en één of meerdere teksten in spijkerschrift met een onduidelijke relatie tot de kaart. Ondanks de aandacht die de *mappa mundi* van Assyriologen en historici heeft gekregen, blijft zij een groot enigma. Wie maakte deze kaart, wanneer, waarom en voor wie? En hoe uniek is deze tekening? In deze lezing proberen we te begrijpen welke geografische en mythische informatie er op de kaart staat, hoe de tekening zich verhoudt tot het bredere fenomeen van tekenkunst op spijkerschrifttabletten, en of we meer kunnen zeggen over de tijd waarin de kaart waarschijnlijk tot stand kwam.